

Krise

Taler

Carl Joachim Hambro

Dato

23 november 1933

Sted

Koncerthuset i Stockholm

- 1 Jeg takker konservativ ungdom for at de på dette møte har ønsket at høre en røst
også fra Norge. Vi har på vor side av Kjølen en levende følelse av at intet som
sker i svensk politik er eller kan være os likegyldig. Enhver valgkamp i Sverige gir
resonnans i Norge; ethvert valgutfald her påvirker stemninger blandt vore
5 vælgere; de politiske strømninger bærer ut over landegranserne. Og de ord som
netop er talt av de unge selv, kunde like godt været sagt i Norge.

- Ungdommens vækkelse til indsats i den politiske kamp er et varsel. Går hele en
stats politiske maskineri glat og uten gnidninger, er alt såre vel i et samfund, vil
10 ungdommens interesse ikke i særlig grad drages mot det offentlige liv. Selve den
næsten lidenskabelige interesse hvormed ungdommen - ikke mindst de
alleryngste årsklasser - beskjæftiger sig med politik, er et faresignal og et
vidnesbyrd om at den naturlige tryghetsfornemmelse ikke er tilstede. Vel er det
så som vor gamle politiker Jacob Aall engang skrev i sine dagbøker fra krigsårene
15 rundt 1814 at «på velværens grund gror ei reformens sæd». - Det er i de hårde
og vanskelige tider den ungdom skal stålsættes som engang skal skape de nye
gode tider og se til at reformens sæd fra de onde dage bærer frugt. Men ser vi ut
over verden idag, er det ikke i første linje materiel nød som møter blikket; det er
en række forhold som løper parallelt i de enkelte lande: en eiendommelig åndelig
20 forvirring og en mangel på klart begrep som har beredt en frugtbar jordbund for
alle som har spekulert i opløsning.

- Det som skaper det naturlige grundlag for balance i et folks utvikling, er
fornemmelsen av harmoni mellem virkelighet og tænkning. Men den ungdom
25 som vokser op idag føler sterkere end noget foregående slegtled at der ikke
findes tilstrækkelig harmoni mellem den virkelighet som omgir den, og de
tanker av politisk og rent begrepsmæssig art som naturlig oppstår og utvikles i
ungdommens sind. Der findes ingen harmoni mellem de politiske systemer den
møter, og dens egne krav på et ordnet og konsekvent statsstyre. Der findes ingen

harmoni mellom de fremtidsmuligheter som ligger åpne for de unge, og ungdommens behov for og krav på at ha et åpent og frit virksomhetsfelt foran sig. De unge ser en verden i nød, ikke først og fremst i økonomisk henseende, men tankemæssig og ideelt. De ser samfundsbygningen vakle; de ser begreper og forestillinger i ruiner; og det er naturlig at ungdommen reagerer sterkt, og at den søker at gjøre sig klart hvor årsaken ligger til dette sammenbrudd og til den arbeidsløshet som også truer dens egen fremtid.

Her blev nylig citeret, som vi så ofte har været vant til at høre citere de tre ord fra den franske revolution som engang i god tro, siden halvt parodisk har pleiet at stå som motto over alle socialdemokratiske blade: Frihet, likhet og broderskap.

Det kan hände at den overveiende del av den ungdom som tænker, har realiseret det som Bernard Shaw i et oprigtig øieblik formulerte omtrent slik: «Vi har oplevet at i politisk praksis har disse ord fåt en noget anden betydning end vi drømte om i vor ungdom. Frihet betyr: Det står mig frit at undertrykke dig; likhet betyr: jeg er bedre end du; broderskap betyr: Det som dit er, er mit.»

Med troen på slagordene er forsvundet troen på det slagordene skulde symbolisere: En viss idealitet, en viss uegennytte, en viss trang til at tjene det almene. Man ser - eller tror at man ser - overalt i det offentlige liv en trang til at vinde og fordele bytte og ikke først og fremst en trang til at tjene. Følgen er at vi vel praktisk talt i ethvert land - og det er en av de store røtter til vanskelighetene - i alle samfundslag møter en nedsat loyalitet, en svigtende fornemmelse av pligt mot staten. Og et resultat av at politiken har været ensidig indstillet efter interesser og ikke efter ideer har været en stadig mere markeret og ofte kynisk trang hos de enkelte, ikke sjelden organiseret klassemæssig til at undlate at opfylde forpligtelser. Vi har nådd et punkt hvor et stigende antal mennesker i forbauset bitterhet er kommet til den slutning at det lønner sig ikke at være en lovlydig borger, en loyal og samvittighetsfuld borger som mener at et ord er et ord og en mand en mand. Og vi har set, og ser det samme ræsonnement præge ikke bare den indre politik i det enkelte land, men også nationernes forhold til hverandre. Og vi har set den usikkerhet som følger. Vi har set retsstatens idealer bli avløst av begreper som indebærer en sterkere tilbakegang i kulturel henseende end Europa nogensinde før har oplevet.

Det er kanhände en ond tid at være ung i. -

70 En gammel engelsk politiker uttalte nylig at ungdommen av idag er allikevel bedre stillet end vi var: Den har ingen illusioner. - «Og hvad er det bitreste vi har oplevet?» sa han. «Hvad har kostet os mest? At miste hver eneste illusion vi gik ut i livet med. - Det tap slipper ungdommen av idag.»

75 Det er mulig at der ligger en kjerne av sandhet i hans ord. Det kan være en styrke at være uten illusioner. Men det er ingen rigdom. Den fattigste er vel den som ingenting har at miste.

Den ungdom som vokser op nu, er mere nøkternt indstillet end det foregående
80 slegtledt var. Den har en større evne til at se igjennem fraserne ind til realiteterne. Den er praktisk indstillet på kamp og går ikke umistænksom ind i livet som vi gjorde. Den er vågnet til en ny innsigt om at en innsats også på det politiske område er nødvendig netop for realiteternes skyld hvis vi skal komme bort fra krisetilstanden.

85 Hvor meget av den skyldes en almindelig utglidning? Er den et resultat av at opfatninger i for høi grad har tillempt sig efter hverandre?

Politik er kamp for ideer og idealer; det er kamp for livsopfatninger mot andre
90 livsopfatninger. Man kan vise fordragelighet mot andres mening og tænkning; man kan ikke vise tolerance mot principer som man mener er fordærvelige og samfunnsødelæggende uten at svække følelsen av at hele ens innsats har en alvorlig mening og hensigt.

95 Vi har oplevet i krigsårene og i årene efter krigen at Europas materielle kultur var truet av smittefaren fra øst; og det lykkedes at trække en hygienisk spærrelinje fra Sortehavet til Østersjøen mot flektyfus, kolera og malaria. Alle stater var på det rene med betydningen av det; og man undgik en helsekrise. Men andre og farligere oppløsningsbaciller trængte sig frem; og selv i vore
100 nordiske lande har vi set frugterne av deres smittekraft. De mindreværdiges ideologi er blit forkyndt som et nyt evangelium som skulde frelse folkene. Man har set ældre og unge samles i hyldest om ufuldbårne åndsformer i desperation over nuet søke et hvilket som helst utopia. Den art av desperation er ikke noget usedvanlig fænomen. Folk i panik søker helst mirakelkurer; derfor prøver de
105 hellere kvaksalveren end lægen. Og aldrig har det politiske kvaksalveri blomstret i Europa som i de sidste ti, femten år.

Hver dag dukker der op nye politiske patentmediciner som annonseres. Og
110 man oplever også i det politiske liv at reklamen trær i tænkningens sted. Ikke det
alene; men at den i sin allergroveste form blir organisert som propaganda og
anvendt til forsøk på at kvæle al tænkning.

Det ligger da nær for hånden for enhver som er konservativt indstillet - og med
115 konservativ menes da den som har bevaret evnen til kritik og sund vurdering av
fænomenener - at spørre: Hvad har gjort denne utvikling mulig? Har den fundet
sted fordi samfundene har været for litet demokratiske? Eller fordi der har pågået
en proces som har jevnet de skanser fra hvilke samfundet kunde føre kampen
mot hordeanfaldene; som har svækket de garantier som ethvert folk i prøvelsens
120 tid må falle tilbake på; som har undergravet selve den solidaritetsfølelse som er
nødvendig for at et folk skal kunne tåle en sterk påkjending?

Vi har set den almindelige stemmeret bli gjennomført i alle lande uten at det har
været krævet nogen garantier for utøvelsen av den, hvilket har ført til en stadig
125 nedgang i gjennomsnittskvaliteten hos dem som har været kaldet til at lede
staterne.

Det har været konservatismens skjæbne likesom Kassandras, at være sandspådd,
men aldrig at bli trodd før det var for sent. Idag er vi kommet derhen at det er
130 ungdommen som spår. Og det er et naturlig krav hos den at de advarsler den
kommer med, blir overveiet av de ældre og grepet som et vidnesbyrd om at
krisens uro har nådd dypt ned.

Konservatismen står i enhver stat i nærmeste sammenheng med tradition og
135 historisk utvikling og med de nationale skatte som forutgående slegtled har
samlet. Uten kjendskap til fortiden ingen evne til at tyde fremtiden, uten pietet
for fortiden ingen omsorg for de kulturelle værdier hos et folk, og ingen evne til
at utvikle dem videre. En internationalisme som ikke har sit utspring fra det
nationale har ingen vekt. Alene den som bevarer det nationalt værdifulde og
140 særegne i sit eget folk har et tilskudd at bringe det internationale samkvem. Den
som er uten sansen for og forbindelsen med det dypeste i sit eget folk, har mistet
noget som er av den største betydning også for det hele verdenssamfund. Han
vil savne evnen til at veie værdier imot hverandre og avgjøre hvad som er falskt
og hvad som er ekte, hvad som er realitet, og hvad som er skin.

145 Vi har i de sidste femten år og som en følge av den åndelige krise - den moralske

krise - i Sverige som i Norge oplevet en brutalisering av den sociale kamp og av
det politiske liv som man for en menneskealder siden vilde ha sagt var umulig:
150 Overfald på arbeidsvillige, mishandling av mennesker som utøvet sin lovlige
gjerning. Det blev sagt fra konservativt hold under en stor politisk debat i vort
storting at det endnu aldrig hadde hendt at nogen ansvarlig mand i det norske
arbeiderparti hadde tatt avstand fra denslags voldshandlinger. Og det blev svaret
av arbeiderpartiets ledende mand - og det synes typisk for den retslig-kulturelle
155 indstilling: «Vi har alltid tatt avstand fra voldshandlinger som blir øvet mot
organiserte partiføller.» - Det er denne mentalitet som innebærer den store
fare for folkenes kultur idag; det er den som gjenskaper den moralske krise den
selv er utsprunget av.

160 Og denne mentalitet kan ikke effektivt bekjempes av en mentalitet som også
forsvarer vold. Om man bare besvarer overfald med nye overfald, møter
brutalitet med ny brutalitet, appel til voldsinstinkter med appel til andre
voldsinstinkter, bygger man ingenting op. Enhver reaktion som benytter de
samme metoder, hvor naturlig det end kan synes, er smittet av denne mentalitet
165 som er sprunget ut av kravet på klasseskille - med hvilket navn den end kalder
sig - og innebærer nøiaktig samme fare for kulturverdierne som den bevegelse
den mener sig at bekjempe.

Man har indtryk av, når krisementaliteten har kunnet bre sig til de samfund
170 hvor der ikke skulde været naturlig jordbund for smitten, at det delvis har
sammenheng med at de som har sittet med den ansvarlige magt i en række
lande, har været ængstelige for at gjøre bruk av den autoritet som det var deres
plikt at utøve. Det er som om de har trodd at det er mulig at opretholde staten
med en tilfeldig anvendt tolerance som ser igjennem fingre med lovbrudd og
175 voldshandlinger - med et formodet frisind som uten evne til skarp skjelning tror
at man er socialt upartisk når man ser på lovens bryter og lovens handhæver med
de samme øine, og vurderer den som forsvarer sig mot overfald og den som
forøver overfald nøiaktig på samme måte.

180 Frykten for ikke at synes human nok, en kortsynt trang til at øve filantropi med
andres midler - og statens midler er alltid andres midler - har ført os ind på et
bidragssystem som er i færd med at undergrave samfundets økonomi og den
enkeltes følelse av ansvar for sig selv. - Der skapes en ny og politisk farlig klasse
stemmeberettigede i samfundet: bidragsmottagerne, hvis grundopfatning av det
185 offentlige er at det skal forsørge dem og som naturlig søker det parti som lover

de største bidrag - uten tanke på fremtiden og uten fornemmelse av hvad det betyr at klemme ut det uhyre antal droner i samfundskuben.

190 Ved det sidste valg i Norge var der 150,000 stemmeberettigede familieforsørgere som hadde understøttelse av forsorgsvæsenet. Mindst 300,000 vælgere var behersket i første række av tanken på hvad de kunde få av stat og kommune og ikke av nogen forestilling om hvad de kunde yde, og hvad som vilde gavne stat og kommune. I Norge er i løpet av tolv år utgiftene til forsorgsvæsenet mere end
195 femdoblet. En hovedårsak til den sterke vekst i de revolutionære partier ligger i denne hær av bidragsmottagere, hvis mentalitet sjelden er stabil.

Høirepartiene har den plikt at gjøre sig det klart hvorledes det revolutionære arbeiderparti marsjerer frem efter tre konvergerende linjer: en politisk, gjennom
200 partiorganisationen; en faglig, gjennom landsorganisationen, og en økonomisk gjennom kooperationen. Når alle er ført frem til det organisationsmæssige centrum vil tvangsstaten være gjennomført. Der er en organiseret og målbevisst kamp som føres på hver arbeidsplads i landet, og som føres mere og mere hensynsløst.

205 De politiske valg avgjøres ikke bare på valgdagen, men hver dag hele perioden igjennem; og utfaldet betinges i første række av stemningene i folkets brede lag. Det er den ånd som behersker hver arbeidsplads, og de impulser som utgår fra hvert hjem, som bestemmer den politiske indstilling.

210 Det konservative partis kamp mot al krise er i første række en kamp for hjemmet, for sambåndet mellem hjem og stat, bygget på forvisningen om at den rigtige indsats i det internationale samfund alene kan gjøres fra hjemmet og gjennom nationen. Imot dette syn står en international bevægelse som - slik som
215 den søkes gjennomført ved kommunismen - betrakter hjem og familie som like overflødig.

Denne internationale bevægelses kamp mot de nationale værdier er blit væsentlig lettet derved at religionen ikke længere er en levende kraft i folkenes
220 politiske liv, og dens bud ikke lenger opfattes som absolute og vitale på samme måte som i et tidligere slegtled. Man har søkt at ophæve frykten for dom og straf i moralbegrepernes verden; og det har virket nøiagtig som en kriminalist vilde måtte forutsi at det vilde virke på den borgerlige kriminalitet om frygt for dom og straf ikke lenger eksisterte. Derfor er der også en så sterk regenerativ kraft i

den religiøse fornyelse som er utgått fra England og Amerika under navn av Oxford-gruppen, og har vist en så merkelig evne til at føre individerne ut av deres kriser.

- 230 Man må huske at den materialistiske marxisme og kommunisme også har fått karakter av religion for sine tilhængere, eller om man så vil: av antireligion. Der er dogmer som er fastslått én gang for alle. Selv om hele det filosofiske verdensbillede forandres, er Karl Marx's manifest fremdeles bibel for de troende. Og den art nationalisme som vil bekjempe denne internationalisme med dens
235 egne våben og dens egen terminologi, og som gjør til sin den jesuitiske sats at hensigten helliger midlet, er i virkeligheten allerede præget av den livsfilosofi den tror den skal beseire.

- Dobbelt farlig blir denne nationalisme når den i åndelig og materiel henseende
240 vil bygge en ringmur om hvert enkelt land. Sørger man ikke for at det findes utfaldsporter i muren, blir det umulig at leve indenfor den. En hel række av de nationale opgaver kan overhodet ikke løses anderledes end internationalt idag. Selv de enkleste problemer er blitt internationale i en grad som aldrig før på grund av den stadig mere intense interkommunikation mellem landene.
245 Valgsproget right or wrong my country har aldrig kunnet fremme kulturutviklingen statene imellem; når det er ført videre til en art molokdyrkelse av folket som begrep, blir det en fare for ethvert kulturprincip.

- Det har hittil været de konservative partiers ære i forskjellige europæiske stater at
250 de under hele sin bevisste politiske utvikling har stillet de absolute retsidealer på første plads og betraktet de relative mål alene som relative og været klar over at kulturutviklingen ligger i en lykkelig harmonisk forbindelse mellem skapende fantasi og kritisk fornuft.

- 255 En tid som kalder sig krisetid maner til samling om store og centrale opgaver. Allikevel ser vi at der stadig søkes dannet nye grupperinger som smuldrer op den antimarxistiske enhetsfront. Man kan ikke bekjempe den socialistiske internationalisme rent diletタントmæssig og improviseret, men må bygge ut sine egne linjer så sterkt som mulig og være klar over hvor kampen kommer til at stå,
260 og hvad den gjælder.

Under sidste valg i Norge konstaterte vi hvorledes man søkte at omplante på norsk jordbund desperationsfænomener fra andre land. - Kommunismen helt

265 umaskeret hadde i Norge en kort blomstringstid. Under etiketten kommunist
blev ingen valgt ind på Stortinget i 1930 og heller ikke i 1933; og det er ikke
sandsynlig at kommunistene som eget parti vil bli repræsenteret på senere
Storting. Bevegelsen - som egen politisk retning - var skum, en
overflatebevegelse uten det store bølgeslags kraft. - Bevegelsen som
270 åndsretning, som oppløsende kraft virkende i dybden er derved blit dobbelt farlig
fordi den unddrager sig den umiddelbare kontrol.

Den motsvarende bevegelse på nationalsocialistisk grund spillet under sidste
valg en stor rolle for såvidt som den bidrog til at svække det borgerlige samhold
275 og ved sin agitation mot folkestyret og sin tale om diktatur gav arbeiderpartiet et
overordentlig vigtig agitationsmateriale og satte de gamle revolutionære
agitatorer istand til at si: «Det er os som verner forfatning og lov mot dem som
vil tøilesløs omvæltning.» Og hadde høire ikke tat så overordentlig skarp
avstand fra «Nasjonal Samling» - er det ikke usandsynlig at arbeiderpartiet
280 hadde fåt absolut flertal på Stortinget.

Et parti kan ha råd til ved det enkelte valg at miste en del stemmer og en del
mandater - de kan erobres tilbake; men ikke noget parti har råd til at miste
nogen prinsipper; for de kan aldrig vindes tilbake. Og for mange konservative
285 partier har det været skjæbnesvangert at de ikke har holdt skillelinjerne klare og
markeret sine egne prinsipper bestemt nok. Man har trodd at det var en vinding i
øyeblikket at søke at komme motsatte politiske retningslinjer i møte - og har
dermed raseret fæstningsverker som skulde være ens bedste forsvar.

290 Hele den vesteuropæiske kultur er idag truet i sine grundvolde. Troen på
retssikkerheten og på de immaterielle værdier undergraves dag for dag.
Historieskrivning og videnskap blir underlagt politisk kontrol. Man taler om
kommunistisk eller antikommunistisk kemi eller fysik!

295 Konservatismen bygger på en forvissning om absolute værdier og absolute
begreper; på respekt for religiøse værdier, retsværdier og kulturværdier; og
enhver bevegelse som ikke bygger på denne respekt må den bekjempe uten
kompromis.

300 I Sverige og i Norge er vi i den lykkelige stilling at vi ikke har gjennomgått nogen
av de omvæltninger som har forvirret mentaliteten i andre land. Vi er snart de
sidste på skansen som verner om de ideelle værdier; og skulde vi også gi avkald på

305 vort sunde omdømme, vor sindige og nøkterne nordiske mentalitet, da vilde vi i sandhet stå overfor en Untergang des Abendlandes.

For hver den som ønsker at nå ut av den åndelige krises usunde uklarhet - frem til klarhet, orden og sikre overbevisninger om ret og uret, er det idag en opgave at slutte op om konservative ideer, at bygge vernet om tankens frihet og
310 individets ret så sterkt som mulig og samle slagkraft for fremtiden, forvisset om at det er den eneste vei slegten kan gå til vern om fremtidshjemmet, til vern om den kultur som vore folk på en så ærefuld måte har været med på at bygge op.

315

Kilde

C. J. Hambro: Taler i tiden. Oslo 1936, s. 7-23

320

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/krise>

325

330

335

340